

- енциклопедичний словник [За ред. Ю.С. Шемшученка]. – К.: Юридична думка, 2007. – С. 981.
6. Марченко М.Н. Юридический факт / Конституционное право. Энциклопедический словарь [Отв. ред. С.А. Авакьян]. – М.: НОРМА, 2001. – С. 664-665.
 7. Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм / П.Е. Недбайло. – М.: Политиздат, 1960. – С. 104-105.
 8. Тодыка Ю.Н., Супрунюк Е.В. Конституционное право Украины: отрасль права и наука / Ю.Н. Тодыка, Е.В. Супрунюк. – Симферополь: Таврида, 1997. – С. 36.
 9. Гарчева Л.П., Ярмыш А.Н. Конституционное право Украины: учебник [для студ. высш. учеб. завед.] / Л.П. Гарчева, А.Н. Ярмыш. – Симферополь: ДОЛЯ, 2002. – 300 с.
 10. Колодїй А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: навчальний посібник / А.М.Колодїй, А.Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
 11. Вибори до парламентів СНД (Порівняльно-правовий аспект) / О.Ю. Тодика. - Х.: Факт, 2003. – 147 с.
 12. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2006. – С. 497.
 13. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдне право України: навчальний посібник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: „Ліра-К”, 2006. – 366 с.
 14. Костюков А.Н.Муниципальное право как отрасль российского права (предмет, принципы, режимы, конструкции, система): дисс. ... доктора. юр. наук: 12.00.02 / Костюков Александр Николаевич. – Омск, 2003. – 478 с.
 15. Алексеев С.С. Общая теория права. Т. 2. / С.С.Алексеев – М.: НОРМА, 2001. – С. 168.

УДК 342.24 (1-43)

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ФЕДЕРАТИВНИХ ДЕРЖАВ

Губрієнко О.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті дається загальна політико-правова характеристика сучасних федерацій у світі. Увагу зосереджено на проблемі критеріїв класифікації федеративних держав, а також політичних аспектах їх функціонування. Здійснено порівняння федерацій за площею, населенням, рівнем соціально-економічного розвитку та політико-правовими ознаками (форма правління, політичний режим).

Ключові слова: територіальний устрій, федерація, федералізм, регіоналізм, унітарна держава, класифікація.

Губриенко Е.Н. ПОЛИТИКО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННЫХ ФЕДЕРАТИВНЫХ ГОСУДАРСТВ / Запорожский национальный университет, Украина
В статье дается общая политико-правовая характеристика современных федераций в мире. Внимание сосредоточено на проблеме критериев классификации федеративных государств,

а также политических аспектах их функционирования. Проведено сравнение федераций по площади, населению, уровню социально-экономического развития и политико-правовым признакам (форма правления, политический режим).

Ключевые слова: территориальное устройство, федерация, федерализм, регионализм, унитарное государство, классификация.

Gubrienko O.N. POLITICAL AND LAW DESCRIPTION OF THE MODERN FEDERAL STATES / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In the article the general politico-legal description of modern federations in the world is given. Attention is concentrated on the problem of criteria of classification of the federal states, and also political aspects of their functioning. Comparison of federations is conducted on their areas, population, level of socio-economic development and politico-legal signs (form of rule, political mode).

Key words: territorial device, federation, federalism, regionalism, unitary state, classification.

Актуальною проблемою української конституційно-правової науки є вивчення іноземного досвіду побудови адміністративно-територіального устрою. Ці питання мають особливе значення в контексті дискусій про можливі зміни територіального устрою України та її трансформацію у федерацію. З українських учених різні аспекти федеративного устрою аналізували, зокрема, В. Ріяка, В. Сухонос, В. Шаповал, С. Гелей та ін. Водночас у вітчизняній конституційно-правовій доктрині відсутні дослідження, присвячені загальній характеристиці сучасних федеративних держав.

Метою статті є узагальнений аналіз федерацій у світі, зокрема їх поширення в різних регіонах планети, зв'язок федералізму з формою правління і політичним режимом та спроба встановлення залежностей територіального устрою від соціально-економічних показників.

На перший погляд може видатися незвичайним той факт, що в науковій літературі (як українській, так і іноземній) немає загальноприйнятого переліку федеративних держав, які нині існують у світі. Це пояснюється відсутністю юридичного закріплення територіального устрою окремих держав у конституціях, а також суттєвими відмінностями у принципах і механізмах реального функціонування федерацій. Так, загальновізнано, що в Європі федераціями є Німеччина, Австрія, Швейцарія, Бельгія та Боснія і Герцеговина (остання має значну специфіку), на пострадянському просторі – Росія. У Північній Америці федераціями є США і Канада, у Латинській Америці – Мексика, Бразилія, Аргентина, Венесуела та Сент-Кітс і Невіс. В Африці федераціями переважно вважаються Нігерія, Ефіопія та Коморські острови, а іноді також Танзанія, Судан і ПАР. Водночас у деяких джерелах можна прочитати про те, що Ефіопія та ПАР [1, 143, 341] – унітарні держави. На Близькому Сході федерацією є ОАЕ та – за деякими джерелами – Ірак. У Південній та в Південно-Східній Азії федеративний устрій мають Індія, Пакистан та Малайзія. Іноді до федерацій зараховують також і Непал. Загальноприйняте, що М'янма, не дивлячись на свою назву («Союз М'янма») – унітарна держава [2, 535-536], хоча в окремих джерелах зазначено, що вона є федерацією [3, 334]. І, нарешті, в Океанії федераціями є Австралія, Мікронезія і – фактично – Палау та Папуа-Нова Гвінея (про інші підходи буде зазначено нижче).

У різних джерелах наводяться різні дані щодо кількості сучасних федерацій. Це стосується, наприклад, Вікіпедії. Так, англійська Вікіпедія називає 26 федерацій, включаючи і такі держави, які переважно не вважаються федеративними (Ірак, Непал і Нідерланди), водночас не включаючи до цього переліку ПАР, Танзанію і Палау. Франкомовна Вікіпедія називає 25 федерацій, включаючи Ірак та Палау, але не називає Непал, Нідерланди, Танзанію та ПАР. Російськомовна Вікіпедія називає 26 федерацій, включаючи Непал, Судан та Ірак, але без ПАР і Палау. Іспаномовна Вікіпедія називає всього 19 федерацій, не включаючи до переліку ПАР, Ірак, Непал і Танзанію. Голландськомовна Вікіпедія називає 26 федерацій, включаючи Іспанію, Нідерланди, ПАР та Ірак, проте без Танзанії і Палау [4]. За даними міжнародної неурядової

організації «Всесвітній форум федерацій», у світі нараховується 24 власне федеративні держави (Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Венесуела, Ефіопія, Індія, Іспанія, Канада, Комори, Малайзія, Мексика, Мікронезія, Нігерія, ОАЕ, Пакистан, ПАР, Росія, Сент-Кітс і Невіс, США, ФРН та Швейцарія), дві країни – перехідні до федералізму (Ірак і Судан) та одна країна з елементами федеративної системи (Шрі-Ланка) [5]. Науковці також наводять різні переліки федерацій. Так, білоруський учений М. Чудаков виділяє у світі (на 1998 р.) 20 федерацій, підкреслюючи при цьому, що існують безумовні федерації, а також ті, які можна віднести до федерацій з певним застереженням. Прикладами останніх він називає ОАЕ, які нагадують конфедерацію, та Ефіопію, у якій федералізм знаходиться в стадії становлення [6, 329-330]. Л. Сморгунов зазначає, що наприкінці ХХ ст. у світі нараховується 25 федеративних держав, при цьому окремі з них не мають конституційного найменування федерації, але за всіма головними ознаками є такими (ПАР) [7, 283]. Російський учений В. Чиркін називає у світі 25 федерацій (не рахуючи Росію). Цікавим є те, що, окрім традиційних, до федеративних держав у Вест-Індії цей автор відносить також Федерацію Нідерландських Антильських островів, а в Океанії ще й Папуа-Нову Гвінею [8, 175].

Більш докладно треба зупинитися на оцінці особливостей територіального устрою «спірних федерацій», тобто тих держав, щодо яких існує невизначеність. Так, західні вчені до фактичних федерацій в Європі часто відносять Іспанію, хоча в українській [9, 222-223] та російській [10, 742; 11, 97-98] літературі домінує оцінка територіального устрою цієї держави як «регіоналістської» з високим ступенем децентралізації. Водночас Л. Сморгунов зазначає, що хоча Іспанія номінально не є федерацією, але відносини між центральним урядом та автономними комунами побудовані за федеративними ознаками [12, 288]. Неоднозначно оцінюється адміністративно-територіальний устрій Боснії і Герцеговини. Як правило, вона розглядається як своєрідна «м'яка» федерація [13, 57], але водночас зустрічаються її оцінки як конфедерації [14, 191]. Проблема полягає в тому, що за конституцією 1995 р. Боснія складається з двох самостійних утворень – Федерації Боснія і Герцеговина (мусульмано-хорватська частина) та Республіки Сербської [15, 46]. При цьому обидві частини мають високу внутрішню самостійність у вирішенні багатьох питань. Не зовсім ясною є ситуація з Палау: в одному з довідників зазначається, що ця держава – федерація, яка складається з 16 штатів, кожен з яких має власну конституцію [2, 597], хоча переважає її оцінка як унітарної країни. Стосовно Шрі-Ланки вказується, що вона є унітарною державою з широкою автономією складових частин (регіоналістський тип) [16, 903]. У цьому ж довіднику можна прочитати, що ПАР – згідно з Конституцією 1996 р. – унітарна держава з елементами федералізму [17, 939]. Попри широкі права провінцій ПАР (вони навіть мають власні конституції), В. Чиркін наголошує, що в самій цій державі її не вважають федерацією [18, 191]. Водночас український учений В. Шаповал зазначає, що, хоча основні закони Палау і ПАР не містять прямої вказівки щодо федеративної форми державного устрою, однак встановлюють її по суті [19, 117-118]. Це ж стосується і Папуа-Нової Гвінеї, яка хоча офіційно і не є федеративною державою, але, з огляду на автономію провінцій, цю країну називають федерацією де-факто [20, 601]. В англо-американській та голландській науці до федерацій прийнято відносити і Нідерланди, які розглядаються як федерація власне Королівства Нідерландів, Антильських островів та Суринаму [21, 625], хоча в українській та російській літературі цю державу вважають унітарною. Цікаво, що навіть сучасну Росію, яка традиційно вважається федеративною, після адміністративних реформ останніх років (зокрема, надмірній централізації влади в Москві при президенті В. Путіні) значна частина західних учених вважає фактично унітарною державою. Російський науковець Е. Паїн взагалі називає сучасну РФ імперією [22, 40-44].

Сучасні федерації у світі є надзвичайно різноманітними. Л. Сморгунов слушно наголошує на тому, що «федеративні держави відрізняються одна від одної за багатьма ознаками: за кількістю жителів, за розміром території, за національним і релігійним складом населення, за рівнем мовної диференціації. Історично вони виникали в різний час та їх виникнення має свої історичні особливості» [23, 283]. Інтерес являють дані про час виникнення федеративних держав. Першими федераціями у світі стали США (1787 р.), Аргентина (1826 р.) та Венесуела (1830 р.). У XIX ст. федераціями стали також Швейцарія (1848 р.), Канада (1867 р.) та Бразилія (1889 р.), у першій половині XX ст. – Австралія (1901 р.) та Австрія (1920 р.). Після Другої світової війни федеративний устрій отримали багато країн «третього світу» (Індія, Пакистан, Малайзія, ОАЕ та ін.). «Найновішими» федераціями у світі є Бельгія (з 1993 р.), Боснія і Герцеговина (з 1995 р.), Ефіопія (з 1995 р.) та ПАР (з 1997 р.).

Федеративні держави можна класифікувати за багатьма критеріями: характером побудови (національно-етнічні, історико-географічні, змішані), розподілом повноважень (симетричні та асиметричні), обсягом повноважень суб'єктів федерації (централізовані та децентралізовані) [24, 156-160]. Російський науковець В.Шило в залежності від сталості та стійкості розвитку поділяє всі існуючі у світі федерації на 3 групи: розвинуті (ФРН, США, Австралія та інші західні держави), федерації, які розвиваються (Індія, Бразилія, Малайзія тощо) та федерації, які формуються (Бельгія, Іспанія, ПАР) [25, 51]. О. Свічкарьов за принципами побудови виділяє три види федерацій: побудовані за територіальним принципом (США, Бразилія, ФРН); побудовані за національним принципом (Індія, Бельгія); побудовані за змішаними принципом (Росія) [26, с.88]. В. Чиркін за характером суб'єктів виділяє територіальні, національні, культурно-історичні та змішані федерації; за способом виникнення – договірні (США, ОАЕ, Швейцарія) та конституційні (Мексика, Індія, Пакистан) [27, 289-290]. Нетривіальним є підхід російського дослідника О. Подберьозкіна, який з-поміж 24 «конституційних федерацій» у світі виділяє сім типів федералізму: західноєвропейський, північноамериканський, латиноамериканський, острівний, афро-азійський, нігерійський та російський [28].

Співставлення федеративних держав із ключовим показником соціально-економічного розвитку (ВВП на душу населення) дозволяє стверджувати, що відсутній однозначний його зв'язок із формою адміністративного устрою. Так, серед федерацій є розвинуті країни з високим його рівнем (США, Канада, Австралія, європейські федерації), середньорозвинуті країни з перехідною економікою (Росія), країни, що розвиваються із надзвичайно високим (ОАЕ), високим (Малайзія, Аргентина, Сент-Кітс і Невіс) та середнім (ПАР, Бразилія, Мексика, Палау) рівнем доходів населення, а також бідні держави «третього світу (Індія, Пакистан, Нігерія). Найбіднішими з федерацій у світі є Ефіопія (ВВП на д.н. 898 дол.) і Коморські острови (ВВП на д.н. 1157 дол.) [29]. Важко простежити якусь залежність федеративного устрою та географічних параметрів держави, зокрема площі та населення. Так, серед федерацій є країни-гіганти з площею понад 3 млн. кв. км. (Росія, Канада, США, Індія, Австралія, Бразилія), великі країни (Ефіопія, Мексика, Аргентина та ін.), значні країни (Венесуела, Пакистан та ін.), середні країни (ФРН), малі країни (Швейцарія, Австрія, ОАЕ та ін.), одна невелика країна (Комори) і три мікродержави (Палау, Сент-Кітс і Невіс та Мікронезія). Існування федеративного устрою в останніх навряд чи є виправданим. Для порівняння: площа Мікронезії становить 702 кв.км., Палау 458 кв.км., а Сент-Кітс і Невісу – всього 261 кв.км. З іншого боку, гігантський за площею (9,6 млн. кв.км.) та величезний за населенням (1,3 млрд. жителів) Китай є унітарною державою. Найбільшими за населенням федераціями у світі є Індія, США та Бразилія. Серед федерацій є чотири великі країни – Ефіопія, ПАР, Аргентина та ФРН (понад 40 млн. жителів); середні країни – Венесуела, Австралія, Канада тощо (20-40 млн. жителів); невеликі країни –

Австрія, Бельгія, Швейцарія, ОАЕ (від 1 до 20 млн. жителів). У чотирьох федераціях мешкає менше 1 млн. осіб. При цьому населення Мікронезії – 108 тис., Сент-Кітс і Невісу – 39 тис., а Палау менше 21 тис. жителів [30]. Водночас цікаво, що з 11 держав світу з понад 100 мільйонним населенням лише чотири (КНР, Індонезія, Бангладеш та Японія) не є федераціями.

Російський учений Ю. Лейбо стверджує, що федеративна держава за своєю природою є більш демократичною, ніж унітарна, а тому федерації в основному мають республіканську форму правління [31, 160]. Але все ж зв'язок форми правління та форми адміністративного устрою видається випадковим і сам по собі факт переважання серед федерацій саме республік навряд чи можна вважати переконливим аргументом на користь такої позиції. Наразі монархіями серед федерацій є шість країн: Бельгія, Малайзія, Канада, Австралія, ОАЕ та Іспанія (якщо вважати її федерацією). Л. Сморгунов звертає увагу на відсутність жорсткої кореляції політичного режиму з формою державного устрою, водночас зазначаючи, що «теоретично федерація повинна створювати більше умов для демократичного і менше для авторитарного режиму» [32, 302]. Якщо використати дані експертів «Economist» [33], то можна побачити наступні особливості. У сучасних федераціях представлені всі типи і різновиди політичних режимів: ліберально-демократичні (західні держави, Сент-Кітс і Невіс, ПАР, Палау та Мікронезія); обмежено-демократичні (Аргентина, Бразилія, Мексика, Боснія, Індія, Малайзія); гібридні режими, що поєднують авторитарні та демократичні тенденції (Венесуела, Танзанія, Нігерія, Ефіопія, Пакистан); авторитарні (Росія, Комори, ОАЕ). В одній квазіфедерації (Судан) існує тоталітарний режим. Таким чином видно, що серед федерацій все ж переважають різні форми демократії.

Далеко неочевидним є вплив федеративного устрою країни на децентралізацію влади і ефективність державного управління. Як правило, більш ефективним вважається федеративний устрій. Факти засвідчують, що, по-перше, серед заможних західних країн переважають унітарні. Так, з-поміж 25 держав світу, які належать до розвинутих, лише 8 власне федерацій (враховуючи Іспанію), а всі інші – унітарні (Японія, Франція, Велика Британія, Швеція, Нова Зеландія та ін.). По-друге, децентралізація державного управління може бути забезпечена і без федералізації. Існують, наприклад, «регіоналістські держави» або «держави автономій», тобто формально унітарні країни, складові частини яких мають автономію, яка наближається до автономії суб'єктів федерації (Італія, Іспанія). У західній науці існують різні думки щодо сутності такої держави: її вважають або «слабкою федерацією», або проміжною формою між унітарною і федеративною державою, або різновидом складної держави поряд із федерацією [34, 521]. Це означає, що сама по собі федералізація країни не є єдиною можливим способом забезпечення ефективності державного управління. Не існує однозначного зв'язку між централізацією/децентралізацією та унітаризмом/федералізмом, хоча, як правило, федеративні країни є більш децентралізованими, ніж унітарні. У науці слушно підкреслюється: «Враховуючи позитивний досвід західних країн, федеративний устрій держави намагались використати багато країн світу. Однак історична практика довела, що принципи федералізму не в усіх країнах можуть призвести до бажаних результатів...» [35, 245].

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні ключові висновки.

Федерації у світі (а в них мешкає 2,67 млрд. людей, тобто понад 40% населення планети) значно відрізняються одна від одної за своїм генезисом, політико-правовим статусом, цивілізаційною приналежністю. Через особливості побудови і відображення цього факту в конституціях, існування перехідних та інших форм між унітаризмом і федералізмом, загальноприйнятий перелік федерацій відсутній. Переважно виділяють від 20 до 26 федерацій. «Чистими» є ті федерації, у конституціях яких чітко зафіксований відповідний статус, що відповідає механізмам їх реального

функціонування (США, ФРН, Канада, Швейцарія, Бразилія тощо). Існують також фактичні федерації, законодавство яких по суті встановлює федеративний устрій, що в цілому узгоджується з реальною практикою їх функціонування (ПАР, Палау, Папуа-Нова Гвінея). Своєрідним різновидом фактичних федерацій можна вважати «регіоналістські» держави (Іспанія, частково – Італія). Можна виділити також держави перехідного типу, тобто ті, у яких є певні елементи федералізму (Шрі-Ланка, Судан, Ірак, Непал).

Першими федераціями у світі були США (з 1787 р.) та окремі країни Латинської Америки (Аргентина і Венесуела), а в Європі – Швейцарія. Англосаксонські та європейські федерації є класичними. Після Другої світової війни федерації поширилися в країнах Азії та Африки. Окремі федеративні держави мають значну специфіку, зокрема унікальний характер має Боснія, що складається з мусульмано-хорватської федерації та сербської республіки, які входять до її складу як фактичної конфедерації, яка номінально вважається однією державою.

Існують різні класифікації сучасних федерацій, оскільки ці країни є надзвичайно різноманітними і відрізняються одна від одної за багатьма показниками. Відсутній зв'язок федералізму як з територією, так і чисельністю населення. Найбільша за площею федерація – Росія, найменша – Сент-Кітс і Невіс; найбільша за населенням федерація – Індія, найменша – Палау.

Загалом федеративним державам притаманний високий ступінь децентралізації державного управління, однак ця ознака не є універсальною, оскільки, по-перше, існують як доволі централізовані федерації, так і децентралізовані унітарні держави (Велика Британія, Нідерланди, Ізраїль тощо). Централізовані номінально федеративні держави можна вважати квазіфедераціями (Австрія, Пакистан, Венесуела). Росія, через її історичні політико-правові традиції та надвелику централізацію управління, нерідко оцінюється як псевдофедерація або навіть імперія.

Не простежується однозначного зв'язку федеративного устрою із формою правління (хоча більшість федерацій – республіки), політичним режимом (відносна більшість з них – демократії) та показниками соціально-економічного розвитку, зокрема ВВП на душу населення. Серед федерацій є як надзвичайно багаті (США, Канада), так і дуже бідні країни (Ефіопія, Комори). Сама по собі федералізація не забезпечує ефективності державного управління, про що свідчить як існування заможних та демократичних унітарних держав, так і високий рівень корупції в багатьох авторитарних федераціях із країн «третього світу».

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник / І. Дубович. – Львів, 2003. – 580 с.
2. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / [отв. ред. А.Я. Сухарев]. – 3-е изд., исправл. и доп. – М., 2003. – 976 с.
3. Дахно І.І. Країни світу: енциклопедичний довідник / І.І. Дахно. – К., 2004. – 608 с.
4. Федерация [Электронный ресурс]: Википедия. Свободная энциклопедия. – Режим доступа: <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/en.wikipedia.org/wiki/fr.wikipedia.org/wiki/es.wikipedia.org/wiki/nl.wikipedia.org/wiki>
5. Federalism by Country [Електронний ресурс]: Форум федерацій. – Режим доступу: http://www.forumfed.org/en/federalism/by_country/index.php
6. Чудаков М.Ф. Конституционное государственное право зарубежных стран / М.Ф. Чудаков. – Мн., 1998. – 784 с.

7. Сморгунов Л.В. Современная сравнительная политология / Л.В. Сморгунов. – М., 2002. – 472 с.
8. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник / В.Е. Чиркин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – 622 с.
9. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політико-правові системи світу: навч. посіб / С.Д. Гелей, С.М. Рутар. – К., 2006. – 668 с.
10. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / [под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо и Л.М. Энтина]. – 2-е изд., перераб. – М., 2005. – 1056 с.
11. Аникеева Н. Испания – государство автономий в объединенной Европе // Современная Европа. – 2007. – № 1.– С. 97-98.
12. Сморгунов Л.В. Современная сравнительная политология / Л.В. Сморгунов. – М., 2002. – 472 с.
13. Дахно І.І. Країни світу: енциклопедичний довідник / І.І. Дахно. – К., 2004. – 608 с.
14. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник / В.Е. Чиркин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – 622 с.
15. Европейское международное право: учебник / [отв. ред. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова, П.В. Саваськов]. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 408 с.
16. Правовые системы стран мира: энциклопедический справочник / [отв. ред. А.Я. Сухарев]. – 3-е изд., исправл. и доп. – М., 2003. – 976 с.
17. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / [отв. ред. А.Я. Сухарев]. – 3-е изд., исправл. и доп. – М., 2003. – 976 с.
18. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник / В.Е. Чиркин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – 622 с.
19. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник / В.М. Шаповал. – К., 2008. – 480 с.
20. Правовые системы стран мира: энциклопедический справочник / [отв. ред. А.Я. Сухарев]. – 3-е изд., исправл. и доп. – М., 2003. – 976 с.
21. Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран: учебное пособие / А.М. Арбузкин. – М., 2004. – 666 с.
22. Паїн Е. Імперський синдром та імітація національного будівництва в Росії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 3. – С.38-59.
23. Сморгунов Л.В. Современная сравнительная политология / Л.В. Сморгунов. – М., 2002. – 472 с.
24. Брезгулевская Н.В. Виды федераций и модели федерализма // Правоведение. – 2005. – № 3. – С. 155-160.
25. Федерализм: российское и международное измерения (опыт сравнительного анализа) / [под ред. Р. Хакимова]. – Казань, 2004. – 688 с.
26. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посібник / [за заг. ред. В.О. Ріяки]. – 2-е вид., перероб. і доп. – К., 2006. – 544 с.
27. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник / В.Е. Чиркин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – 622 с.
28. Подберезкин А. Международный опыт и особенности российского федерализма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nasled.ru/struktura/index.htm>

29. Report for Selected Countries and Subjects. Gross domestic product based on purchasing-power-parity (PPP) per capita. // – Режим доступу: <http://imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/weodata/weorept.aspx?sy=2008&ey=2008&ssd=1&sort=country&ds.>
30. CIA World Factbook. – Field Listing: Population // – Режим доступу: <http://www.odci.gov/cia/publication/factbook/geos/rank order-population.>
31. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / [под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо и Л.М. Энтина]. – 2-е изд., перераб. – М., 2005. – 1056 с.
32. Сморгунюв Л.В. Современная сравнительная политология / Л.В. Сморгунюв. – М., 2002. – 472 с.
33. The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2008 // – Режим доступу: [http://a330.g.akamai.net/7/330/25828/20081021185552/graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf.](http://a330.g.akamai.net/7/330/25828/20081021185552/graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf)
34. Андреева Г.Н. Конституционное право зарубежных стран: учебник / Г.Н. Андреева. – М., 2005. – 656 с.
35. Федерализм: энциклопедический словарь. – М., 1997. – 288 с.

УДК 342.537.7

ФОРМИ ТА МЕХАНІЗМ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Журавльова Г.С., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті аналізуються питання стосовно форми та механізму парламентського контролю за діяльністю уряду.

Ключові слова: парламентський контроль, інтерпеляція, уряд, парламент, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України.

Журавлева А.С. ФОРМЫ И МЕХАНИЗМ ПАРЛАМЕНТСКОГО КОНТРОЛЯ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье анализируются вопросы, касающиеся формы и механизма парламентского контроля над деятельностью правительства.

Ключевые слова: парламентский контроль, интерпелляция, правительство, Кабинет Министров Украины, Верховная Рада Украины.

Guravlova A.S. FORMS AND MECHANISM OF PARLIAMENTARY CONTROL / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The paper analyzes issues concerning the form and mechanism of parliamentary control over the activities of government.

Key words: parliamentary control, interpellation, government, Cabinet of ministers of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine.

Питання парламентського контролю за діяльністю уряду зовні прямо не співвіднесені з проблемами організації Верховної Ради України і нібито більш засвідчують проблеми її діяльності. Однак ці питання об'єктивно пов'язані як з діяльністю парламенту, так і з його організацією. Наявність у Верховної Ради України функції контролю, здійснюваного відносно Кабінету Міністрів України, вимагає певних організаційних форм реалізації цієї функції. Як доречно висловив думку О.І. Сушинський „саме форми контролю є засобами реалізації контрольної функції” [1]. Такі форми зафіксовані в